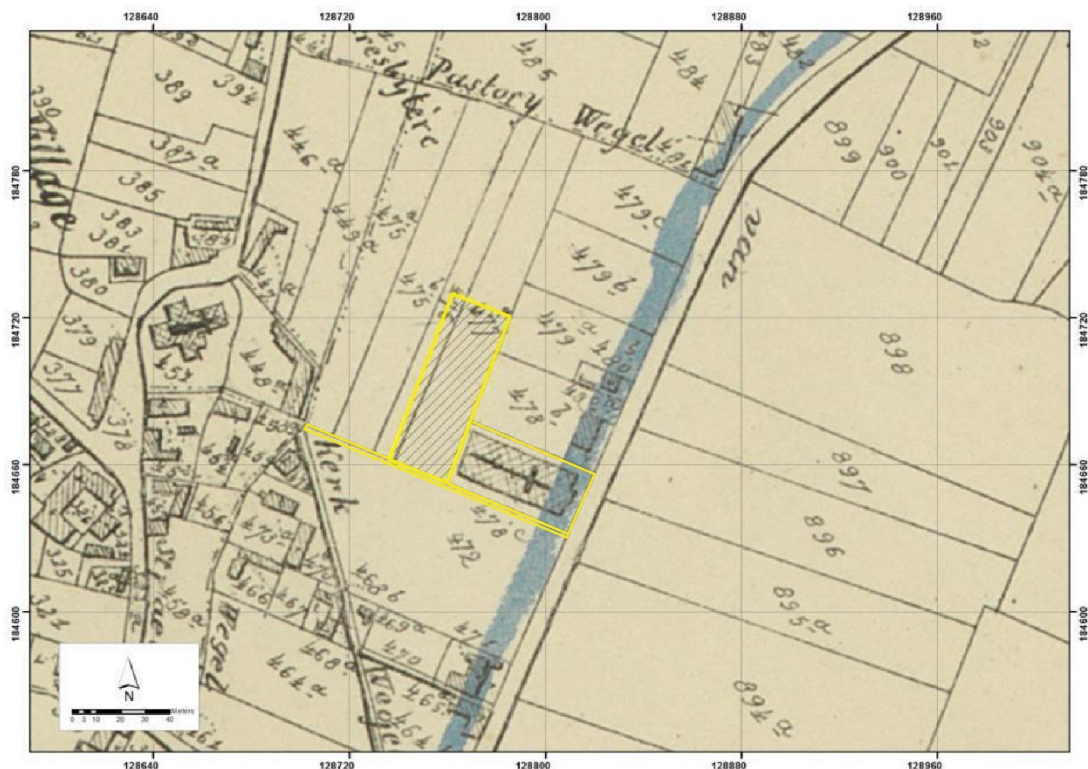

SOL

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

HERDERSEM (AALST) – HENRI MOENSSTRAAT

AANLEG VAN EEN PARKING

ARCHEOLOGIENOTA – 2016J213

Cherretté B. & Verbrugge Arne

SOLVA-ARCHEOLOGIERAPPORT NR 54

Colofon

Project:

Herdersem (Aalst). Henri Moenstraat, aanleg van een parking. Archeologienota

Projectcode – 2016J213

Projectnaam: 16-HER-HMS

SOLVA Archeologierapport 54

Opdrachtgever:

Stad Aalst

Werf 9

9300 Aalst

Uitvoerder:

SOLVA

Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie

Joseph Cardijnstraat 60

9420 Erpe-Mere

Tel: 053/64 65 20

Auteurs:

Arne Verbrugge (erkend archeoloog)

Bart Cherretté

Bewaarplaats archeologisch ensemble:

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA Archeologisch depot, p/a Industrielaan 25B, 9320 Erembodegem

archeologie@so-lva.be

Tel: 053/64 65 36

Wettelijk depotnummer: D/2016/12.857/4

Afbeelding voorblad: afbakening van het onderzoeksterrein op de Poppkaart (Geoportaal Onroerend Erfgoed)

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA.

Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1. Planmatige context.....	4
2. Wettelijk kader	4
3. Resultaten.....	4
Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek	5
1. Beschrijvend gedeelte	5
1.1. Administratieve gegevens	5
1.2. De archeologische voorkennis.....	8
1.3. De onderzoeksopdracht	9
1.4. Een beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek	12
2. Assessmentrapport.....	14
2.1. Methoden, technieken en criteria.....	14
2.2. Een beschrijving van het assessment van de vondsten	14
2.3. Een beschrijving van het assessment van de stalen.....	14
2.4. Conservatie-assessment	14
2.5. Assessment van de sporen	14
2.6. Assessment van het onderzochte gebied.....	15
2.7. Evaluatie van de onderzoeksvragen en potentieel op kennisvermeerdering, en de aard en waardering daarvan	30
2.8. Beschrijving van de kaders waarbinnen het potentieel op kennisvermeerdering geëxploiteerd moet worden.....	34
2.9. Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek	35
2.10. Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek.....	36
2.11. Bibliografie.....	37
3. Bijlagen	38
3.1. Plannenlijst	38
3.2. Fotolijst	38
3.3. Lijst van de bijlagen	38

Samenvatting

1. Planmatige context

Stad Aalst wenst achter de huidige parochiekerk van Herdersem een parking aan te leggen, deels verhard, deels in steenslag. De hieraan grenzende Henri Moensstraat zal in het kader van deze werken worden heraangelegd en rondom de kerk wordt het bestaande voetpad heraangelegd.

2. Wettelijk kader

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige** vergunningsaanvraag voor de aanleg van de verbindingsweg. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer¹.

3. Resultaten

SOLVA voert in opdracht van Stad Aalst het archeologische (voor)onderzoek uit. In eerste instantie is hiertoe een bureauonderzoek opgemaakt. Hierbij wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied en de impact van de werken hierop ingeschat.

Uit de bureaustudie blijkt duidelijk dat het projectgebied zich op korte afstand van de sacrale kern van Herdersem bevindt en dat de ondergrond er in het verleden nauwelijks geroerd is. Er kunnen zich nog archeologische sites op deze locatie bevinden. Op basis van de bureaustudie kon evenwel geen voldoende inschatting van het archeologisch en wetenschappelijk potentieel van de locatie gemaakt worden. Na afweging blijkt een vooronderzoek met ingreep in de bodem, i.c. een proefsleuvenonderzoek, noodzakelijk.

Aangezien de terreinen echter pas toegankelijk zullen zijn na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning, kan het terreinwerk momenteel niet uitgevoerd worden. Het betreft dus een vooronderzoek volgens uitgesteld traject.

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 1.0 van 11 december 2015.

Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

Projectcode : 2016J213

Sitecode : 16-HER-HMS

Wettelijk depotnummer: D/2016/12.857/4

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038;

Locatie :

Oost-Vlaanderen, Aalst, Herdersem, Henri Moensstraat, zonder nummer

Bounding box: punt 1: x=128737.66 / y=184656.05; punt 2: x=128793.22 / y=184802.32.

Kadastrale gegevens :

Aalst 7de afdeling, sectie A, nummer 477B en 478C(partim) (figuur 1).

Oppervlakte van de betrokken kadastrale percelen: 4855 vierkante meter

Oppervlakte van de bodemingreep: 3105 vierkante meter

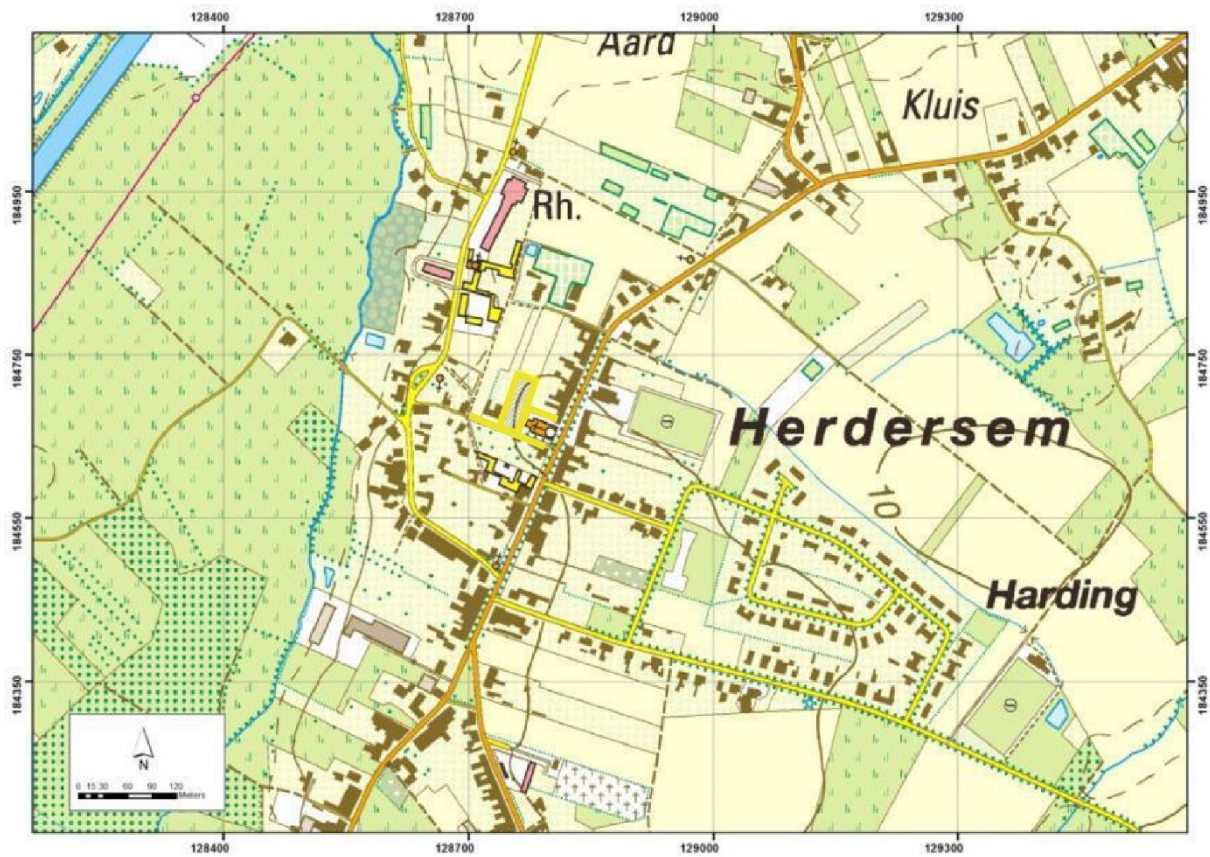
Topografische kaart: zie figuur 2

Uitvoeringstermijn : 04 juli, 3 en 11 augustus 2016, 13 en 14 oktober , 17-21 oktober 2016

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: Middeleeuwen (vroeg, volle, late), dorpen

Aard van het onderzoek : bureauonderzoek

Overzichtsplan verstoorte zones: Er zijn geen verstoorte zones. Het projectgebied valt buiten de afbakening van de GGA-kaart.

Figuur 2. Uittreksel uit de topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (in geel omrand en met schuine arcering) (www.dov.vlaanderen.be, GDI-Vlaanderen, copyright NGI).

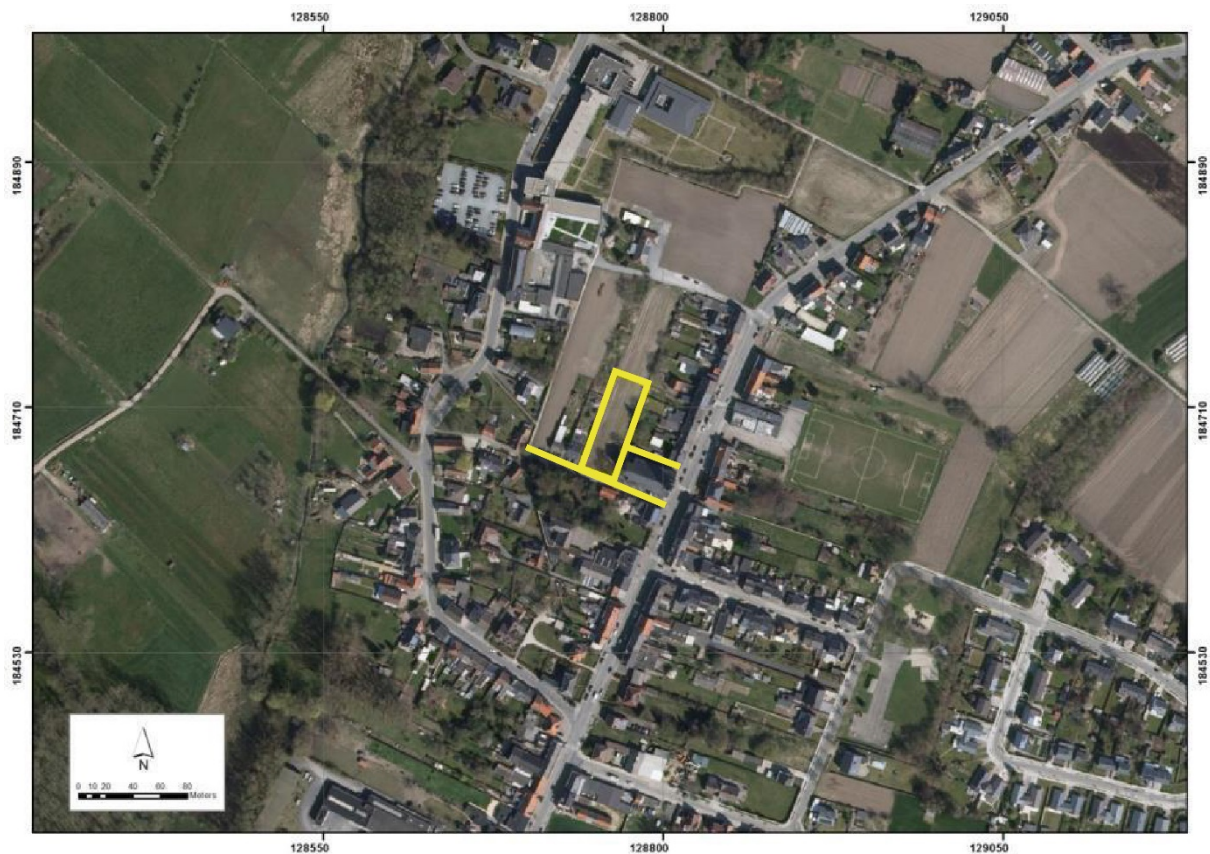

Foto 1. Orthofoto, zomer 2012, onderzoeksgebied in geel omlijnd (www.geopunt.be).

Foto 2. Overzichtsbeeld van het betrokken onderzoeksgebied gelegen langs de Henri Moensstraat en onmiddellijk aansluitend achter de huidige dorpskerk van Herdersem (rechts op de foto). Foto genomen op 03/04/2016 door Marnix Pieters (Agentschap Onroerend Erfgoed).

1.2. De archeologische voorkennis

Op het terrein vond in het verleden een veldprospectie plaats. Dit gebeurde in het kader van het opstellen van de voorbeeldarcheologienota door het Agentschap Onroerend Erfgoed². Hierbij zijn 24 vondsten geregistreerd. Deze zijn afkomstig uit de teelaarde.

Twee artefacten zijn vervaardigd uit vuursteen: een afslag in beige vuursteen en een fragment in donkergrijze vuursteen. Beide fragmenten laten geen verdere chronologische precisering toe behalve dat ze als prehistorisch kunnen omschreven worden (paleolithisch tot en met neolithisch/bronstijd).

Twee stukken leisteen zijn als bouw materiaal te interpreteren en zijn middeleeuws of jonger. Daarnaast is er ook de helft van een 'knikker' aanwezig, wellicht onderdeel van een spel en vermoedelijk in de postmiddeleeuwen te situeren.

Daarnaast werden 19 ceramiekfragmenten ingezameld : een wandfragment in dikwandig grijs reducerend gebakken aardewerk met grove verschraling (Mayen?), een wandfragment in Rijnlands 'roodbeschilderd' aardewerk, twee fragmenten in rood oxiderend gebakken aardewerk (een wand- en een randfragment), vier wandfragmenten in steengoed met zoutglazuur, twee wandfragmenten

² Pieters 2016.

van steengoed met zoutglazuur en mangaanblauwe versiering, twee wandfragmenten in wit aardewerk met geel en groen loodglazuur, vier fragmenten in faience (een randfragment van een bord en drie wandfragmenten), een archeologisch volledig exemplaar van een klein potje in porselein (speelgoed?), een oorfragment in porselein en een fragment van kleipijp in witte pijpenaarde.

Er werd bij de interpretatie van de veldkartering besloten dat het aannemelijk is dat in het onderzoeksgebied geen bewoningssite aanwezig is. Er zijn wel activiteiten geattesteerd uit de prehistorie en uit de middeleeuwen en postmiddeleeuwen. De vondst van een vroegmiddeleeuws ceramiekfragment suggereert activiteiten in de vroege middeleeuwen. De aard van deze activiteiten omschrijven is op basis van deze vondst niet mogelijk. Het betreft wellicht minstens landbouw maar het kan ook gaan om activiteiten die misschien wel grondsporen achterlaten maar geen overvloed aan anorganische materiële resten.

1.3. De onderzoeksopdracht

1.3.1. Vraagstelling:

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

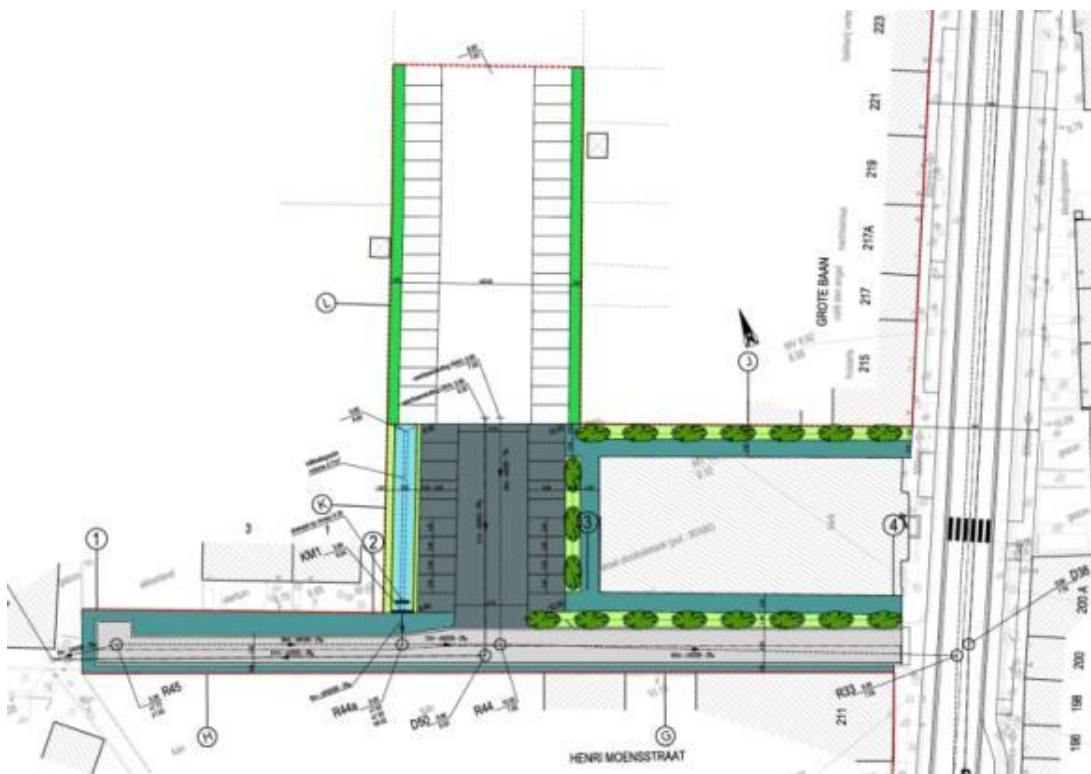
1.3.2. De randvoorwaarden :

niet van toepassing

1.3.3. Beschrijving van de geplande werken:

Het vooronderzoek beperkt zich tot de zuidelijke helft van het betrokken perceel (477B) omdat de geplande werken zich tot dat deel van het perceel zullen beperken.

Achter de huidige parochiekerk van Herdersem zal een parking worden aangelegd, deels verhard, deels in steenslag (1). De Henri Moensstraat zal hierbij eveneens worden heraangelegd (2) en rondom de kerk wordt het voetpad heraangelegd (3) (figuur 3).

Figuur 3. Lokalisatie van de werkzaamheden (Studiebureau Arcadis) (voor een gedetailleerde versie : zie bijlage plan 1).

De geplande parking (fig 3-4)

De geplande parking heeft een oppervlakte van iets meer dan 3000 vierkante meter (3105 om precies te zijn). De geplande parking is in te delen in twee zones: een eerste deel met fundering en aansluitend bij de Henri Moensstraat heeft een opbouw van 50/55 cm. Dit eerste deel reikt tot 30 m diep op het perceel en heeft een oppervlakte van 765 vierkante meter (30 m bij 25.5 m). Het tweede deel in grindophoging (vanaf 30 m van de Henri Moensstraat tot 75 m verwijderd van deze straat) heeft een opbouw van circa 30 cm. De inschatting is dat in het eerste deel van de geplande parking tot 30-35 cm van de bovengrond zal worden weggegraven, dus tot ruim 10-15 cm onder de teelaarde. In het tweede deel blijft de impact beperkt tot de bovenste 10 cm van de teelaarde of gebeuren de werkzaamheden vooral in opbouw. Bijkomend worden centraal in het eerste deel twee nieuw aan te leggen ondergrondse afvoerleidingen (DWA en RWA) van respectievelijk 40 en 25 cm diameter voorzien op dieptes van 1.45 en 1.85 m ten aanzien van het huidige maaiveld. Beide leidingen liggen op amper 3 m van elkaar en veronderstellen gezien de diepte ervan het uitgraven van een werksleuf van vermoedelijk een 3-tal m breed over een lengte van 30 m van het eerste deel van de parking voor beide leidingen samen. Bijkomend wordt aan de noordwestzijde van het perceel eveneens in het eerste deel van de parking een 3 m brede open afwateringsgracht aangelegd die met zijn geplande bodem tot 1 m onder het huidige maaiveld zal reiken (fig. 4).

De geplande ingrepen ten behoeve van de afwatering verstoren dus minimaal 180 vierkante meter van het bodemarchief tot op een diepte variërend van 1 tot 1.85 m. Ongeveer ¼ van de oppervlakte

[illegible]

grasbezaaiing
teelaarde 30cm

grasbezaaiing
teelaarde 30cm

5/4

100

5/4

125

50

125

100

300

50

GROENZONE

INFILTRATIEGRACHT

GROENZONE

40

30

De heraanleg van de Henri Moensstraat

Heraanleg van het voetpad rond de kerk

11

1.4. Een beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

1.4.1. Motivering van de onderzoeksstrategie, -methoden en -technieken :

-Strategie

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

-Methoden en technieken

Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnterpreteerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

1.4.2. Organisatie van het vooronderzoek:

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de erkende archeoloog, Arne Verbrugge. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Arne Verbrugge. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Arne Verbrugge en Bart Cherretté.

1.4.3. Gebruikte materiaal en technische specificaties, en motivering van de selectie van bronnenmateriaal:

Voor het bureauonderzoek kon in belangrijke mate beroep gedaan worden op de archeologienota die als voorbeeldnota opgesteld werd door het agentschap Onroerend Erfgoed (Pieters M., 2016). Onderhavige nota leunt hier sterk bij aan en maakt gebruik van de bekomen informatie in deze nota, maar concretiseert en actualiseert daar waar nodig (zo is onder meer alles afgewogen ten aanzien van de reële plangegevens, die in een aantal aspecten afwijken van de omschrijving in de voorbeeldnota).

De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via www.dov.vlaanderen. Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken gemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van alle beschikbare publicaties (zie bibliografie). Het historisch kaartmateriaal (de Ferrariskaart en de kaart van Popp) is georeferentie geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd vooral om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te

kennen. Met Ferraris en Popp bekijk je twee momentopnames nl. 1777 en 1860 voorafgaand aan de stafkaarten. Deze informatie uit het historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historische kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. We zijn er wel van overtuigd dat een grondige hernieuwde studie van de beschikbare archivalische bronnen (inclusief een regressieve analyse van de structuur van het grondbezit) voor de oude dorpskern van Herdersem bijkomende informatie kan aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied. Een dergelijk onderzoek is echter van een dusdanige omvang dat dit niet kan ingepast worden binnen deze archeologienota.

1.4.4. Beschrijving en motivering van afwijkende methodiek en van bijstellingen van de oorspronkelijke strategie:

Niet van toepassing

1.4.5. Inbreng van specialisten:

Niet van toepassing

1.4.6. Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door externen:

Niet van toepassing

2. Assessmentrapport

2.1. Methoden, technieken en criteria

Dit assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het bureauonderzoek: dit zijn al de relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2. Een beschrijving van het assessment van de vondsten

Niet van toepassing.

2.3. Een beschrijving van het assessment van de stalen

Niet van toepassing.

2.4. Conservatie-assessment

Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door SOLVA digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks “in-huis” wordt gebackuped en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de SOLVA-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij deze bureaustudie niet van toepassing.

2.5. Assessment van de sporen

Niet van toepassing.

2.6. Assessment van het onderzochte gebied

2.6.1. Een tekstuele beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied (aardkundige en hydrografische situering, grondgebruik, fysisch-geografische gegevens, geraadpleegde bronnen)

Landschappelijke situering

Het grootste deel van het onderzoeksgebied kan beschreven worden als een langgerekt perceel min of meer evenwijdig aan de Grote Baan en in gebruik als landbouwgrond, gelegen vlak achter de huidige dorpskerk van Herdersem (gem: Aalst) en eveneens achter de huizenrij die langs de Grote Baan staat ten noorden van de kerk. Het perceel kan betreden worden langs de beide korte zijden, het makkelijkst aan de zuidelijke korte zijde van in de Henri Moensstraat (foto 3).

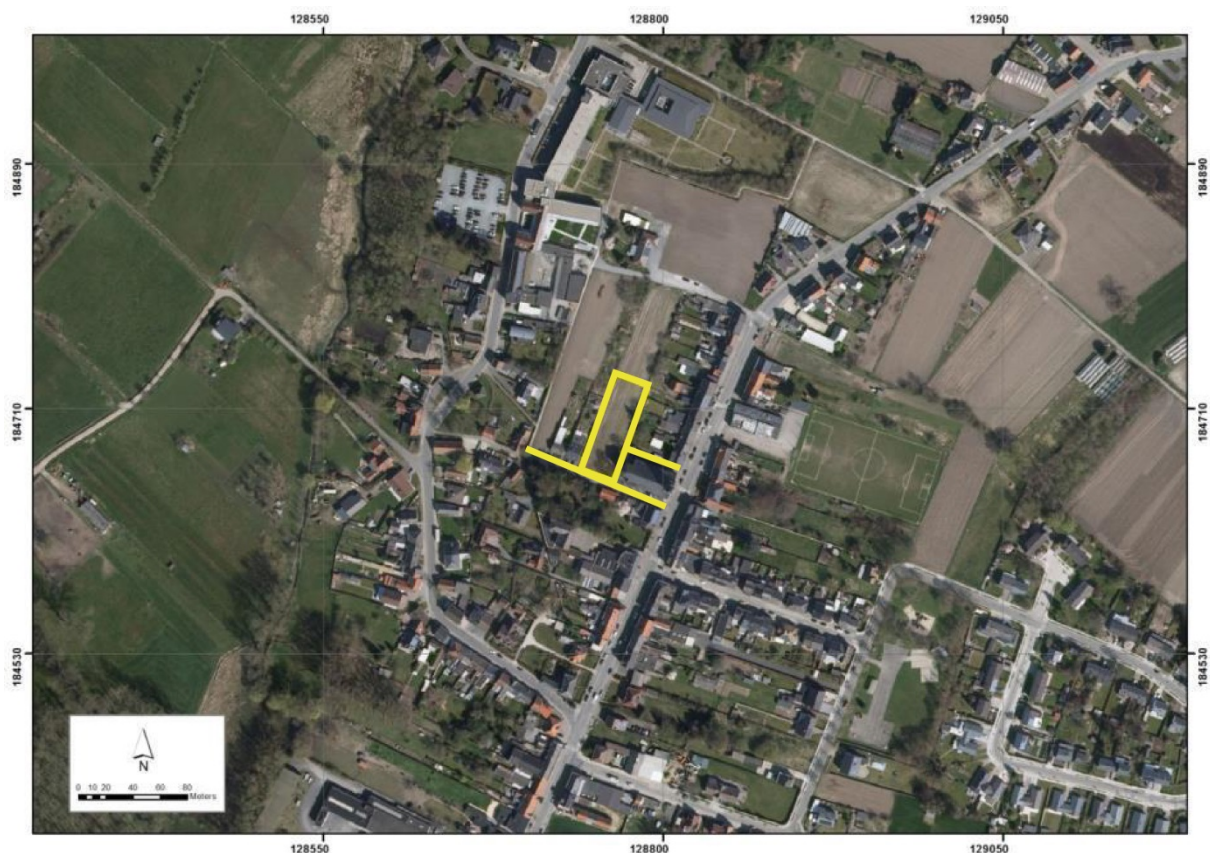
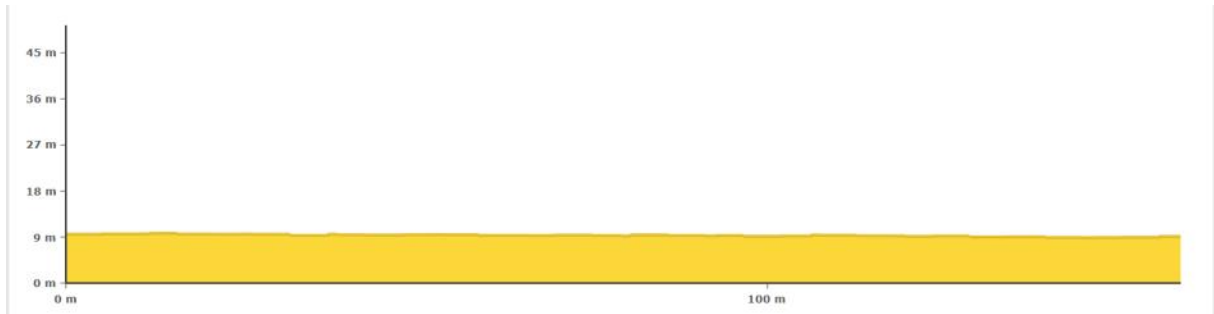

Foto 3. Orthofoto, zomer 2012, onderzoeksgebied in geel omlijnd (www.geopunt.be)

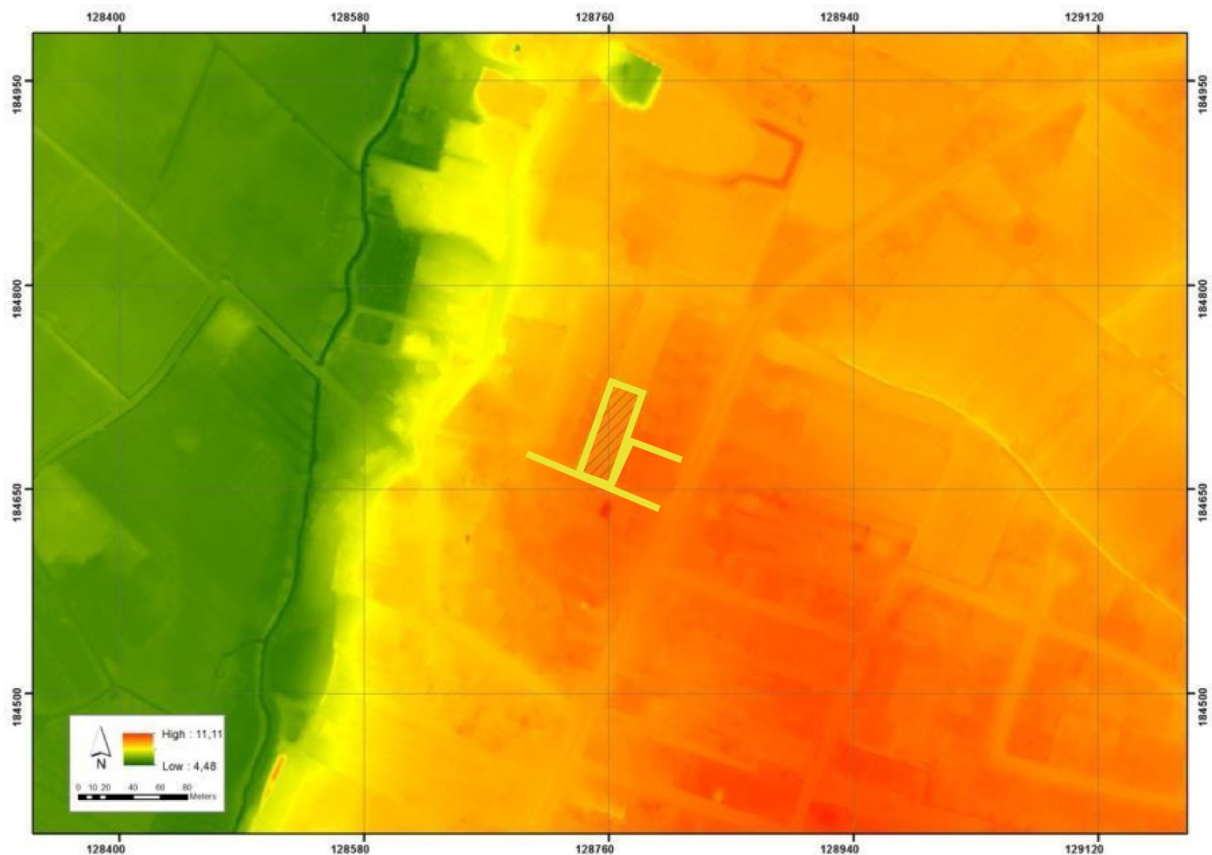
Het onderzochte gebied is gesitueerd in de zandleemstreek, onmiddellijk ten oosten van de alluviale vlakte van de Dender (met het alluviale oppervlak in de zone van het onderzoeksgebied op 5 m TAW) en binnen het pleistocene deel van het landschap dat zich ter hoogte van het onderzoeksgebied op 9-10 m hoogte TAW bevindt. Het pleistocene deel van de zandleemstreek is in het onderzoeksgebied gescheiden van de alluviale vlakte van de Dender door een steilrand van 1 tot 2 m (fig. 7) en vertoont verder een zwak reliëf (fig. 6).

Figuur 6. Hoogteverloop van het terrein (www.geopunt.be)

Hydrografische situering

Het onderzoeksgebied behoort hydrografisch tot het Denderbekken en bevindt zich op een honderdtal m van de besproken steilrand. Door de kanalisering van de Dender in de 18de eeuw verloopt de afwatering van Herdersem en Wieze volledig kunstmatig via een gedeeltelijk hergraven oude Denderloop (Louis 1961) die voorbij het sas van Denderbelle afwatert in de Dender.

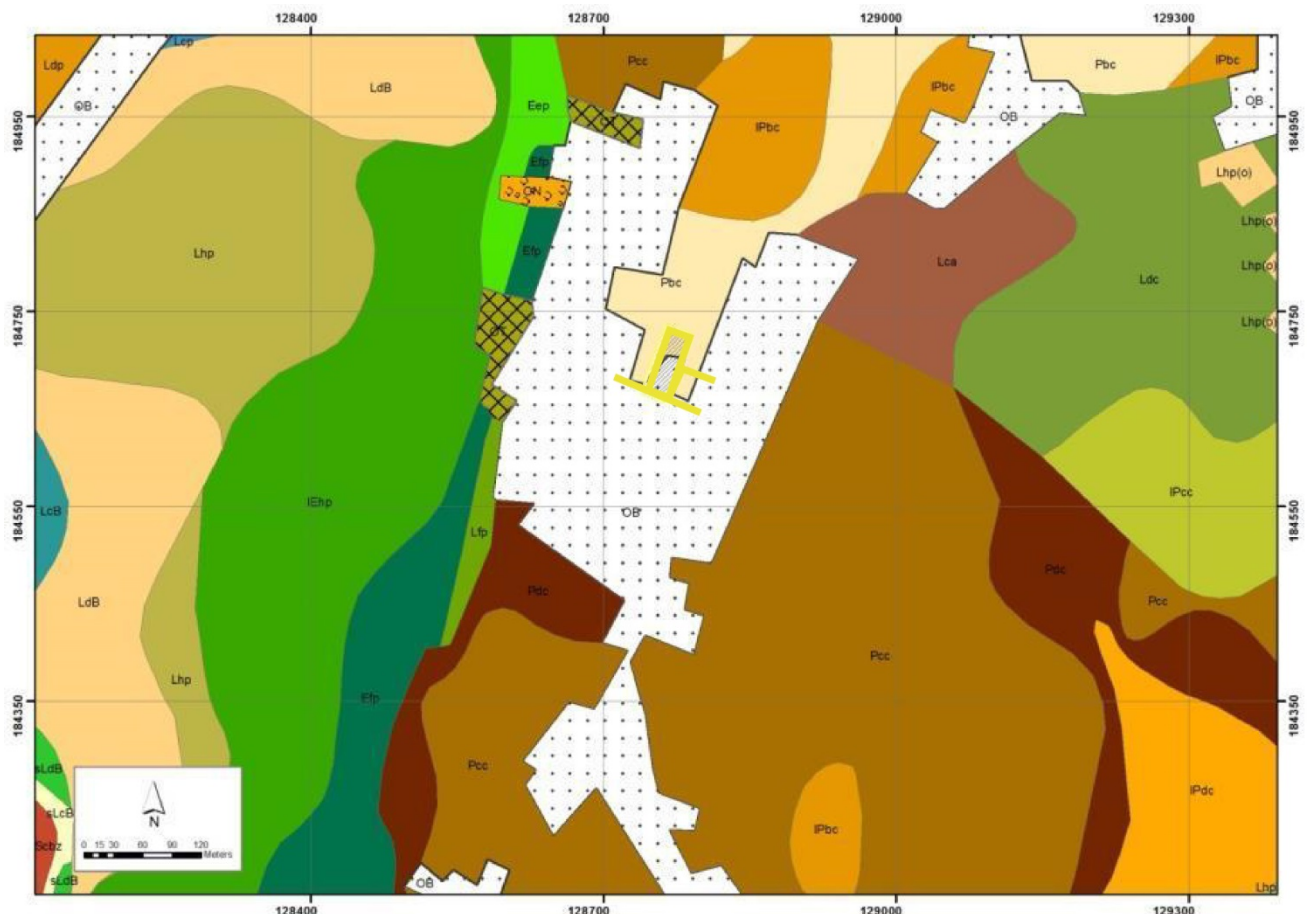

Figuur 7. Uittreksel uit het DHM Vlaanderen met aanduiding van het onderzoeksgebied (geel omkaderde zone). De scherpe overgang tussen het alluvium van de Dender (links en in groen) en de pleistocene dekzanden (in rood en rechts) komt heel duidelijk tot uiting.

Het versneden paleogeen (voorheen tertiair genoemd) oppervlak van het onderzoeksgebied dat volgens de geologische kaart tot het Paniseliaan behoort, werd in de laatste ijstijd bedekt met niveo-fluviaal lemig-zandig materiaal en niveo-eolische zandleem. Het pleistocene dek is er gemiddeld 5 tot 8 m dik. Tijdens het laatglaciaal werd hier boven op langs de oostrand van de Dendervallei lemig zand tot licht zandleem afgezet met een gemiddelde dikte van 1 m.

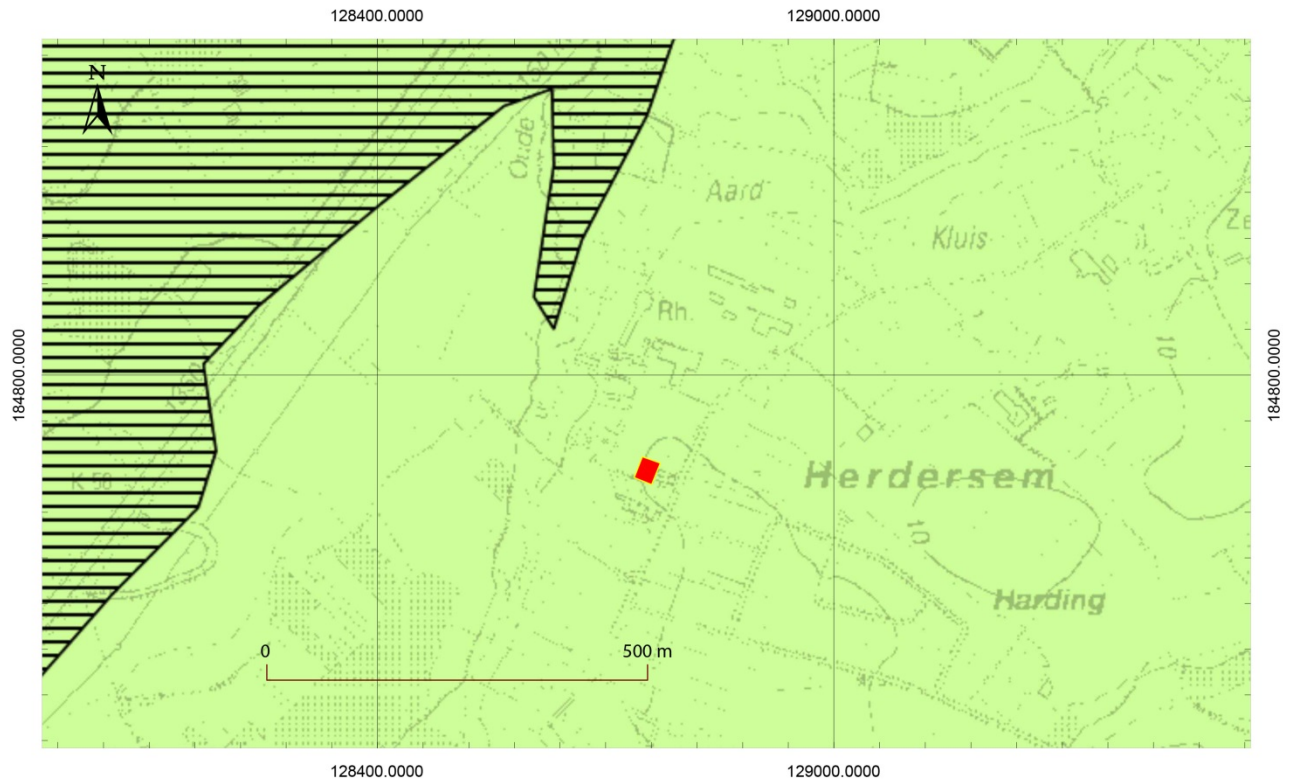
Het onderzoeksgebied bevindt zich in een dergelijke zone met laatglaciale uit de Dendervallei opgewaaide 'dekzanden' (fig. 8). Het zijn gemakkelijk te bewerken productieve gronden geschikt voor akkerland. In de zomer en nazomer kunnen ze wat te lijden hebben van droogte (Louis 1961). Hierna staan de gegevens opgelijst zoals online beschikbaar op www.dov.vlaanderen.be.

- Op de bodemkaart is het volledige onderzoeksgebied gekarteerd als Pbc: Droge licht zandleemgronden met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 8).

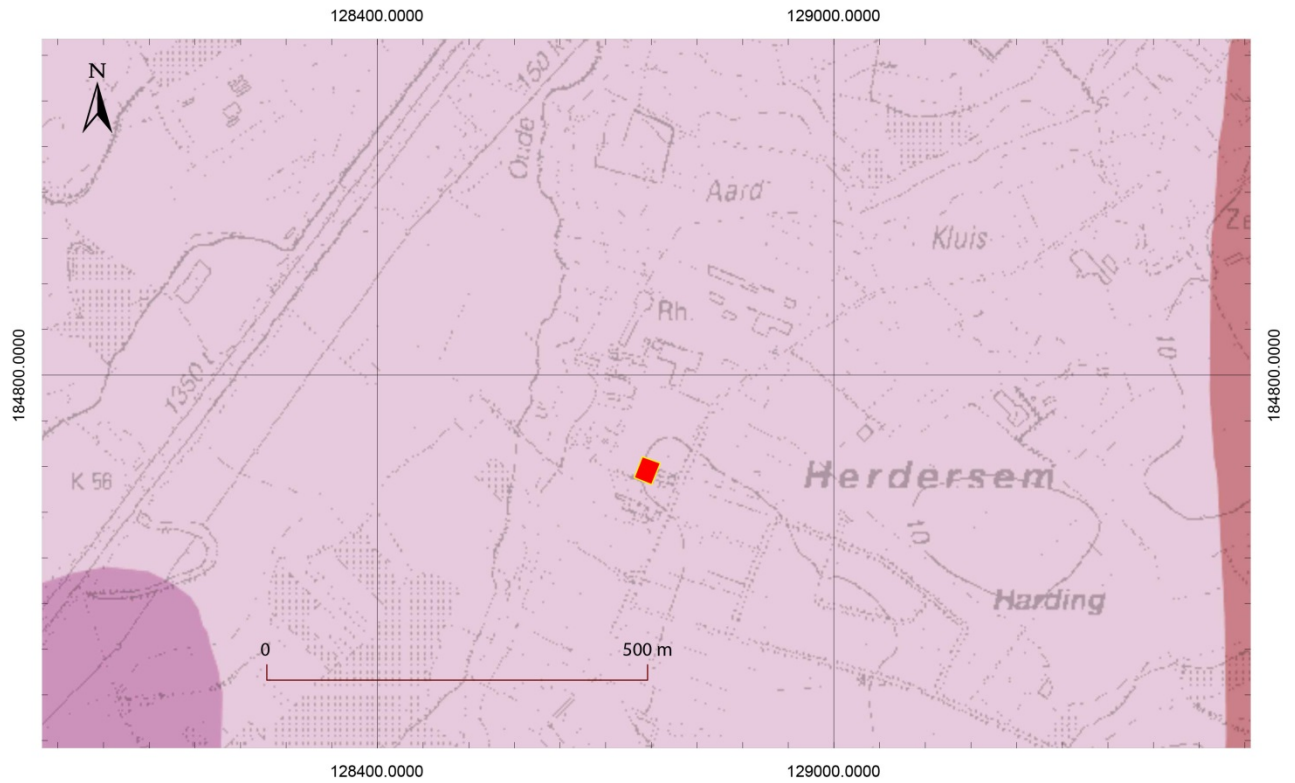
Figuur 8. Uittreksel uit de bodemkaart. De pleistocene dekzanden staat gekarteerd als Pbc en Pcc en varianten hierop. Het onderzoeksgebied (omkaderd in geel) bevindt zich in het drogere deel van deze zone (PBC) en dicht bij de steilrand. De alluviale zone komt vooral in de groene kleuren tot uiting (www.dov.vlaanderen.be).

- Op de quartaire kaart staat de onderzoekszone aangeduid als een gebied waar zich geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (groen) bevinden (fig. 9).

Figuur 9. De quartairgeologische profieltypekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (www.dov.vlaanderen).

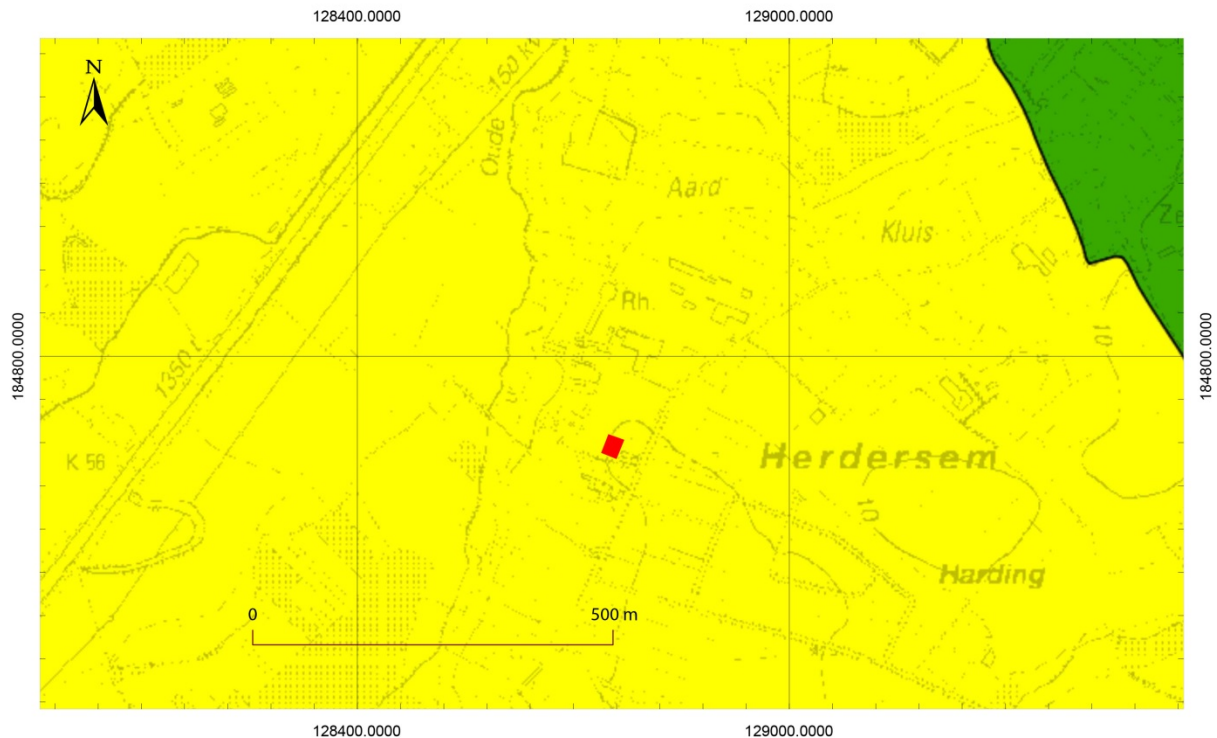
- Op de geologische kaart van het paleogeen (voorheen tertiair genoemd) (www.dov.vlaanderen.be) is het onderzoeksgebied als 'Formatie Van Tielt, Lid van Egem' gekarakteriseerd met de volgende beschrijving: grijsgroen zeer fijn zand, kleilagen, zandsteenbanken, glauconiet-en glimmerhoudend (figuur 10).

Figuur 10. De tertiairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood) (www.dov.vlaanderen).

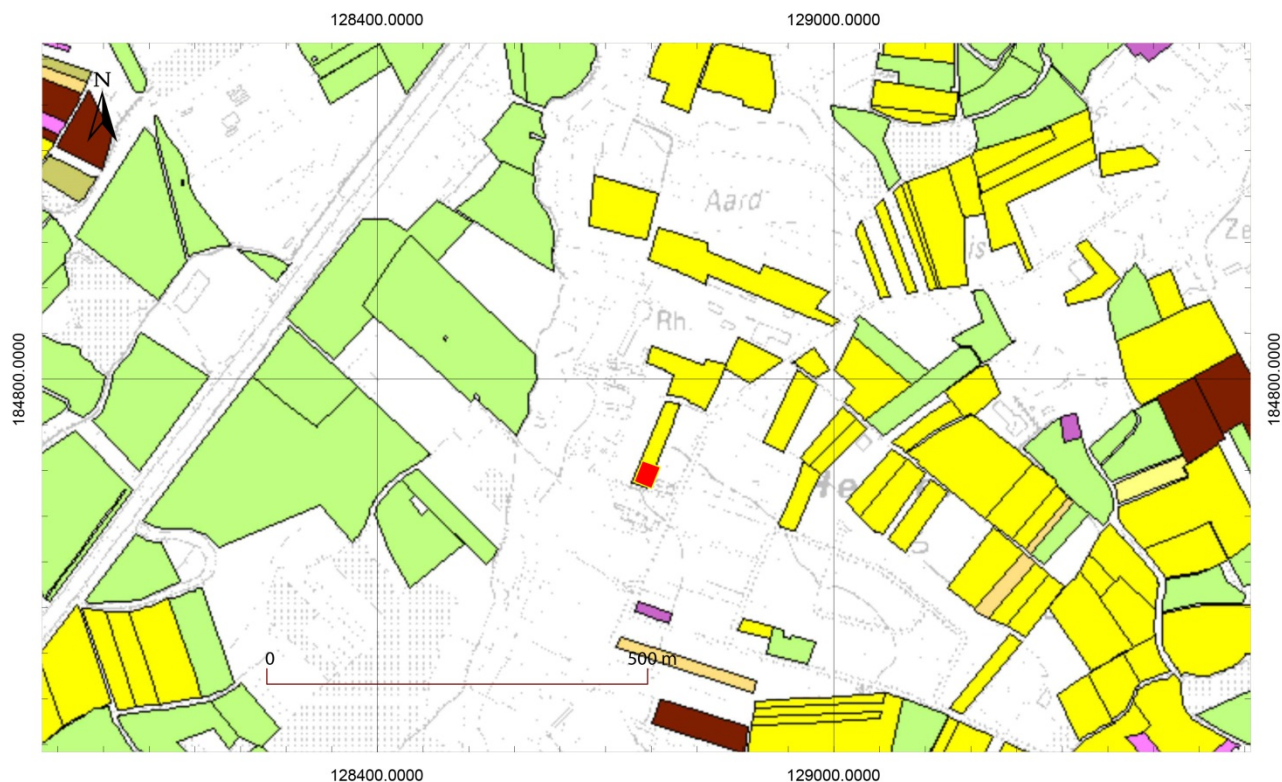
Voor het gebied is geen **geomorfologische** kaart beschikbaar.

- Fysisch-geografische gegevens en grondgebruik
- Op de bodemerosiekaart (www.dov.vlaanderen.be) is het onderzoeksgebied aangeduid als 'medium erosiegevoelig, klasse 3' (fig. 11). De erosiegevoeligheid heeft vooral te maken met de lichte textuur van de bovengrond die bij afwezigheid van begroeiing zou kunnen verstuiven. Gevaar voor erosie door water is er door de hoge doorlaatbaarheid van de bodem en de relatief vlakke topografie niet.

Figuur 11. Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse Gemeenten (www.dov.vlaanderen.be), in het geel : zones met medium erosie, in het rood is de onderzoekszone aangeduid.

- Het perceel is in gebruik als landbouwtland en de laatste jaren vooral in gebruik voor maisteelt, bieten- of rapenteelt of graanteelt (fig. 12).

Figuur 12. Landbouwgebruik van percelen (2014). Geel : maisteelt (www.dov.vlaanderen), in het rood is de onderzoekszone aangeduid.

In het projectgebied liggen laatglaciale dekzanden aan de oppervlakte. Het betreft droge gemakkelijk te bewerken gronden vlakbij het alluviaal gebied van de Dender. Dit houdt in dat in dit gebied eventueel archeologische sites uit de laatste 10.000 jaar kunnen aanwezig zijn vanaf de huidige oppervlakte, ouder materiaal wordt niet verwacht in de bovenste meters van het gebied maar kan zich eventueel wel situeren op de overgang tussen het quartair dek en de paleogene ondergrond. De diepte van het paleogeen ten opzichte van het huidige oppervlak is niet bepaald en bevindt zich in elk geval meer dan 1.2 m diep te oordelen naar de gegevens van de bodemkaart die geen substraat aangeeft in het onderzoeksgebied.

Een **overzichtsplan** met de relevante landschappelijke en aardkundige factoren binnen het projectgebied is te vinden bij de synthese (figuur 17).

2.6.2. Een tekstuele historische beschrijving van het onderzochte gebied

Algemeen

Het projectgebied bevindt zich tussen de locatie van de huidige dorpskerk van Herdersem die dateert uit de 2de helft van de 19de eeuw en de voormalige dorpskern van Herdersem die in oorsprong wellicht teruggaat tot de Karolingische of zelfs de Merovingische periode en waarvan de bijbehorende kerk in de 19de eeuw werd afgebroken, met uitzondering van de sacristie. De oudste vermelding van Herdersem als 'Hardigisheim' is te vinden in het polyptiek van de abdij van Lobbes uit het jaar 868-869 (Warichez 1909, Vermoesen 1977, Dierickx 1985). Dit wijst erop dat de dorpskern inderdaad tot de Karolingische periode zou kunnen teruggaan. Bovendien is er het ganse verhaal van de Heilige Gudula (die volgens de overlevering leefde in de Merovingische periode, meer bepaald in de 7de eeuw) waarvan beweerd wordt dat ze op een domein langs de Dender (Ham) zou verbleven

hebben (Vermoesen 1977). Hierdoor is niet uitgesloten dat de oorsprong van de dorpskern van Herdersem zelfs tot de Merovingische periode opklimt. De Germaanse vroeg-middeleeuwse nederzettingstoponiem eindigend op –heim wijst in ieder geval op die vroege oorsprong, wellicht zelfs inderdaad op de 7de eeuw (Gijsseling 1978). Kerken met Maria als patroonheilige komen regelmatig voor op de domeinen van de abdij van Lobbes.

Inventaris bouwkundig erfgoed

Van de in de 19de eeuw afgebroken kerk, die dus evenals de nieuwe kerk Maria als patroonheilige had, staat momenteel enkel nog de sacristie gedeeltelijk overeind (foto 4, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/relict/373>). Dwars doorheen het voormalige kerkhof werd bovendien nog in de 70-iger jaren van de vorige eeuw een straat aangelegd die de oude weg die rond het oorspronkelijke kerkhof liep, recht trok.

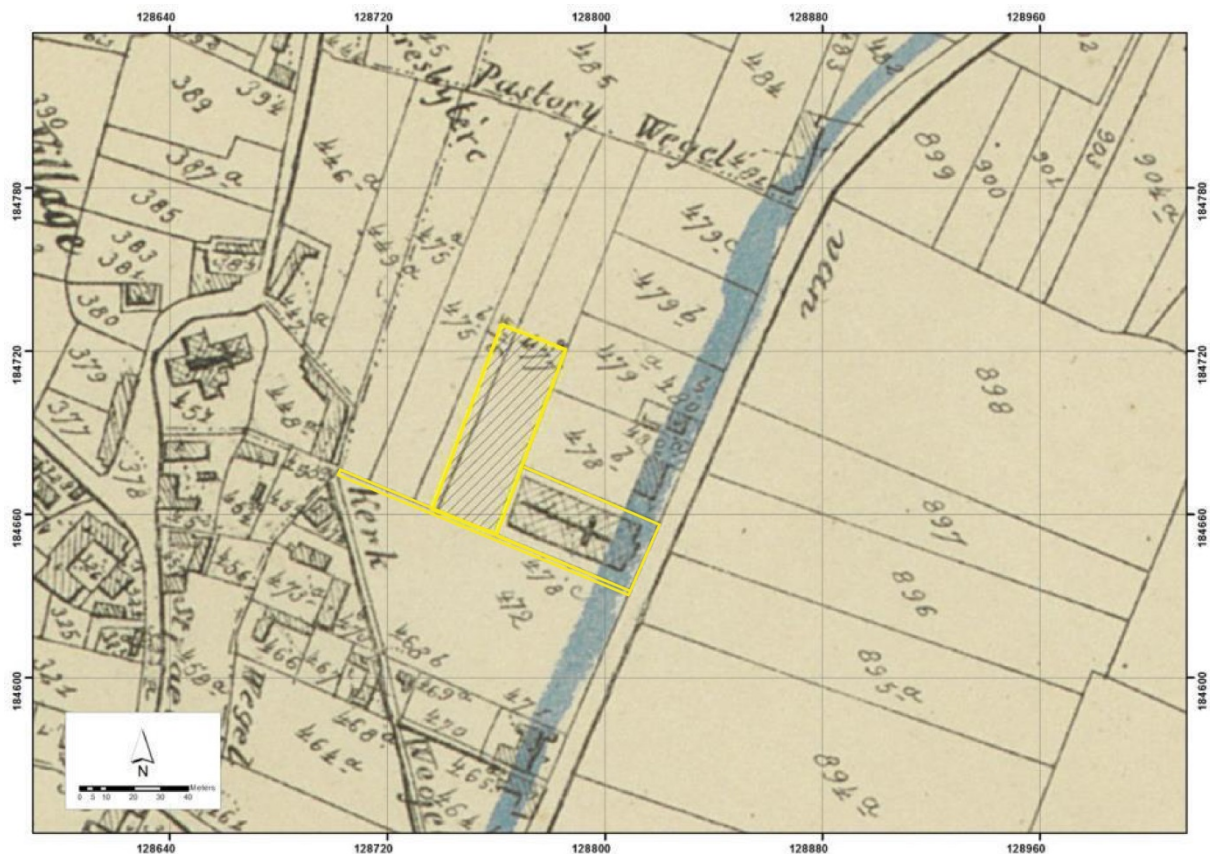

Foto 4. Sacristie van de voormalige parochiekerk van Herdersem die in het midden van de 19de eeuw werd verplaatst naar de huidige locatie (Vandevorst 01.01.2005, Copyright Vlaamse Gemeenschap).

Historisch – cartografische documentatie van het projectgebied

Op het kadaster van Popp (fig. 13) kan men een min of meer circulaire zone aanduiden die groter is dan de 19de-eeuwse begrenzing van het kerkhof zelf maar die in vroegere eeuwen wellicht behoorde tot het sacrale deel van de nederzetting. Deze circulaire zone is wellicht in het bodemarchief nog te herkennen aan de hand van een opgevolde gracht op de rand ervan. Deze ruimere circulaire zone is ook nu nog begrensd met voetwegen, zgn. kerkwegels. Zoals geweten zijn de Vlaamse middeleeuwse kerkhoven in de loop der tijden vooral gekrompen. In oorsprong waren kerkhoven multifunctioneel (begraven, kermis vieren, afval storten, vee hoeden, fruitbomen planten,...). Doorheen de middeleeuwen en de post-middeleeuwen is de functie steeds verder beperkt tot deze zones enkel nog dienden om afgestorvenen te begraven waardoor ze ook mettertijd gekrompen zijn zoals o.a. aangetoond voor de dorpskern van Moorsel (Pieters *et al.* 1999). Het hier besproken onderzoeksgebied ligt slechts op enkele tientallen meters van die ruimere in de percelering herkenbare circulaire structuur. Vermits de ruimere circulaire structuur dus wellicht het sacrale deel

van de nederzetting materialiseert, bevindt het niet-sacrale deel van bewoning zich wellicht in de onmiddellijke omgeving. Gezien de positie van de dorpskern op de steilrand dient deze bewoningskern ten oosten, noordoosten of zuidoosten van deze structuur gezocht te worden. Het hier behandelde onderzoeksgebied behoort dus bij de kanshebbers. Wat met nagenoeg complete zekerheid kan aangenomen worden is dat dit perceel minstens sinds de vroege/volle middeleeuwen als akkerland in gebruik was. De gunstige kenmerken van de bodem voor landbouw en de nabijheid tot de dorpskern zijn hiervoor de argumenten.

Figuur 13. Uittreksel uit de Popp-kaart die duidelijk een grotere min of meer circulaire zone toont dan deze van het perceel met de kerk in de 19de eeuw (<https://geo.onroerenderfgoed.be>) waar verschillende voetwegen (in stippellijn) op aansluiten. De kaart toont ook mooi de twee kerk sites ten opzichte van elkaar, met de jongste ten oosten van de oude dorpskern en gelegen aan de in blauw gemarkeerde steenweg. Het onderzoeksgebied is geel omlijnd en gearceerd weergegeven.

Indien deze veronderstelling juist is, met name dat het onderzoeksgebied behoort tot de bewoningszone die aansluit op de sacrale kern van het dorp, toont de informatie uit de historische kaarten dat in het onderzoeksgebied minstens sinds het midden van de 18de eeuw geen bewoning aanwezig is geweest. Op de Ferrariskaart (fig. 14) staat het onderzoeksgebied aangegeven als akkerland. Ook op de Popp-kaart (fig. 13) staan geen gebouwen afgebeeld. Op de atlas der buurtwegen (fig. 15) kruist een landweg het perceel ongeveer halverwege. Deze weg loopt van de Grote Baan naar de oude dorpskern. Op de Ferrariskaart en de Popp-kaart komt deze landweg niet voor. Voor zover de cartografische informatie dus reikt is dit dus een gebied dat de laatste twee tot drie eeuwen onbebouwd is gebleven.

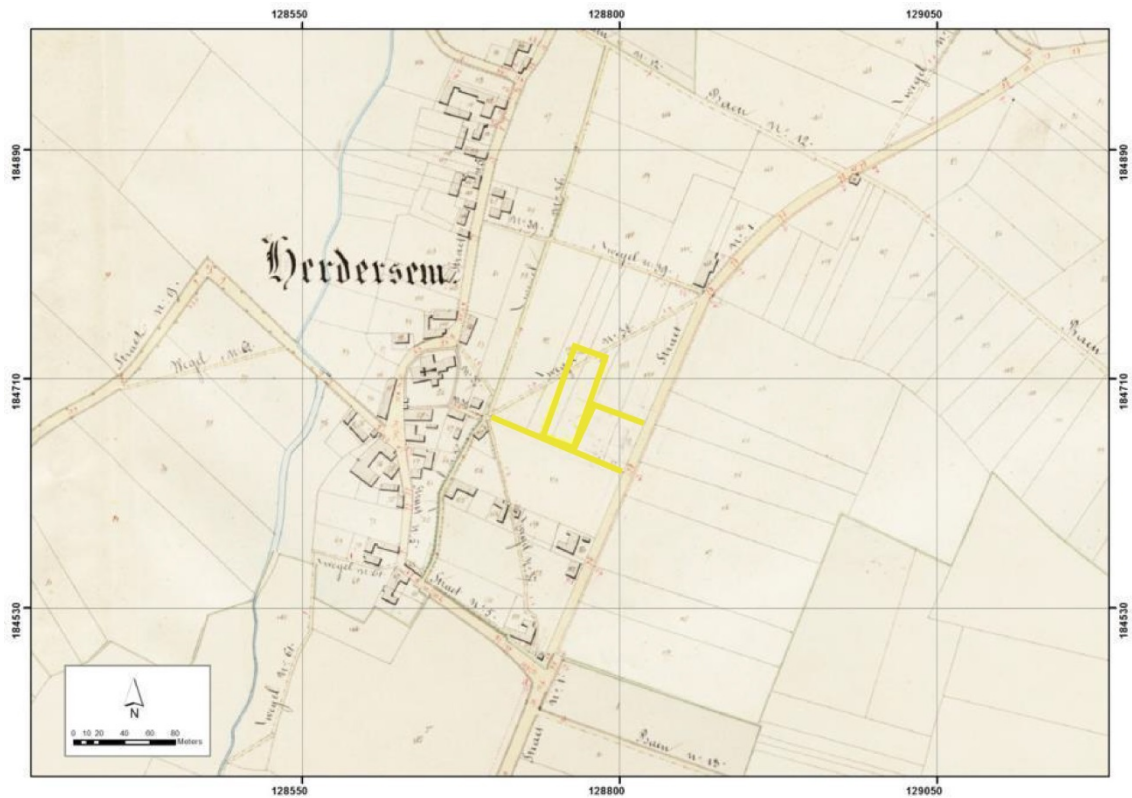
Dit wordt ook verder in de tijd bevestigd via informatie uit luchtfoto's (foto 3 en 5) geraadpleegd via

het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en Geopunt Vlaanderen. Iconografische bronnen konden niet teruggevonden worden.

Dus dit perceel is sinds het midden van de 18de eeuw onder landbouw wat in elk geval impliceert dat recentere bewoning geen schade heeft aangebracht aan het eventuele middeleeuwse bodemarchief. Herdersem is in feite een dorpskern die in het midden van de 19de eeuw is verplaatst waardoor deze kern ook niet volledig overbouwd is geraakt na 1850 zoals in de meeste dorpen het geval is. Hier situeert zich een mogelijkheid om onderzoek te voeren naar de ontwikkeling van de middeleeuwse dorpskernen, een specifiek middeleeuws nederzettingstype waarover vanuit archeologische hoek niet zoveel informatie en kennis voorhanden is (cfr. Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Archeologie, zowel bij de Vroege en Volle Middeleeuwen als bij de Late Middeleeuwen en Moderne Tijden).

Figuur 14. Ferrariskaart, 1771-1778. Het onderzoeksgebied kan niet nauwkeurig afgebakend worden door de onnauwkeurige georeferentie, maar bevindt zich in de zone met akkerland ten oosten van de dorpskern en ten noorden van de H en de E van Herdersem (www.geopunt.be).

Figuur 15. Atlas der buurtwegen, 1841, onderzoeksgebied in geel omlijnd (www.geopunt.be).

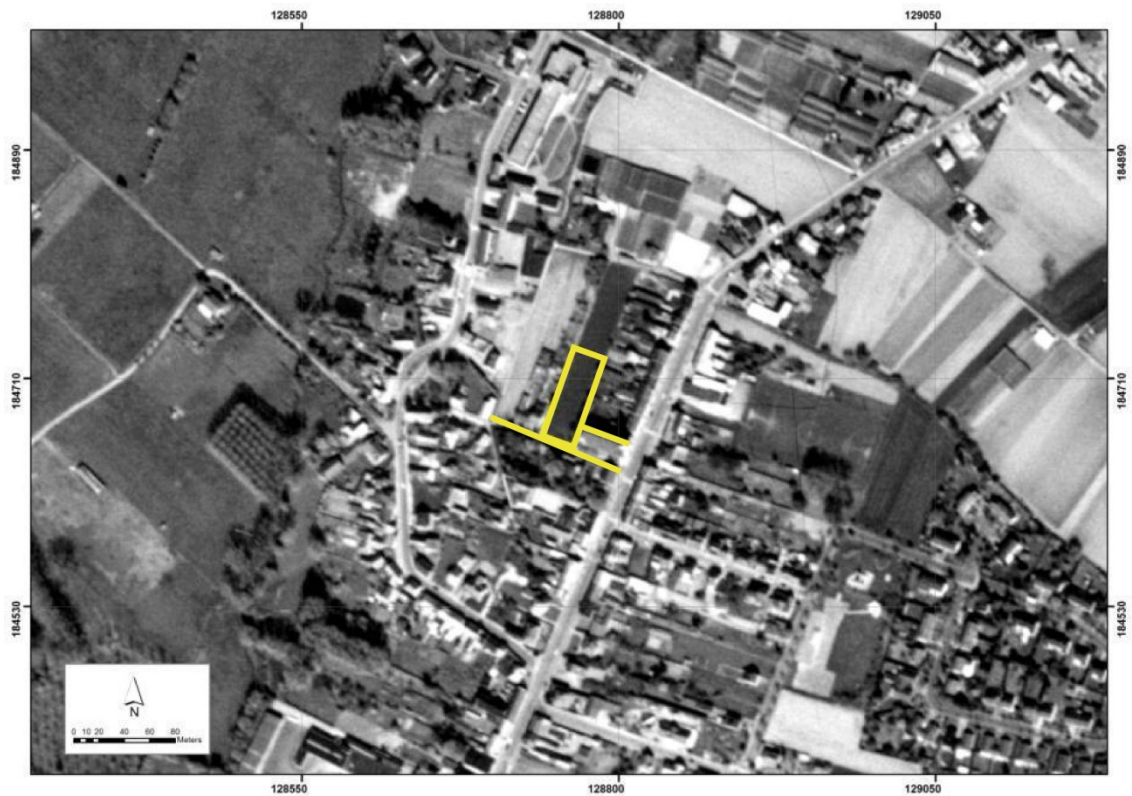
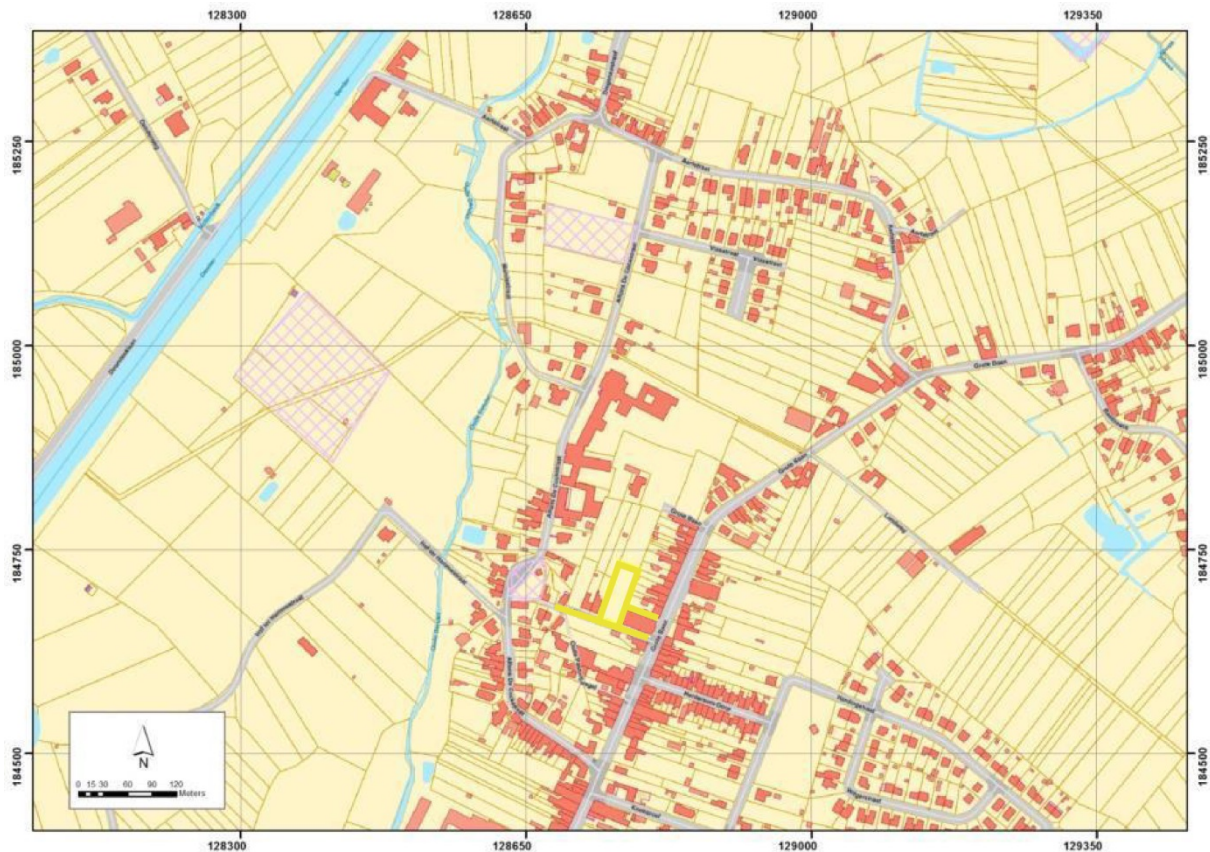

Foto 5. Luchtfoto, zomer 1971, onderzoeksgebied in geel omlijnd (www.geopunt.be).

Voor een geïnterpoleerd **Digitaal Hoogtemodel** en de **bodemkundige beschrijving** van het projectgebied verwijzen we naar vorig hoofdstuk (2.6.1, respectievelijk figuren 7 en 8).

2.6.3. Een tekstuele beschrijving van het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Momenteel is er weinig tot geen bijkomend archeologisch kader voorhanden. De archeologische interpretatie van het onderzoeksgebied is gebaseerd op de resultaten van het historische onderzoek dat met betrekking tot Herdersem al is gevoerd (zie voorgaand hoofdstuk). De oude parochiekerk van Herdersem is opgenomen in de CAI (locatie 30832) op basis van de historische informatie (fig. 16), ten noordwesten in het alluviaal gebied bevindt zich de site van de heren van Herdersem, rechtstreeks verbonden via een nog steeds bestaande weg (duidelijk symbool van kerk en staat). Enkele honderden meters noordwaarts, dus ook in de zone met de tardiglaciale dekzanden in de nabijheid van de steilrand, van het onderzoeksgebied is bij een vroegere veldkartering een concentratie Romeins schervenmateriaal aangetroffen die naar een bewoningssite uit deze periode verwijst (CAI locatie 30629). Deze laatste vondst illustreert algemeen het relatief hoog potentieel van deze landschappelijk zeer gunstige strook gronden: droog en stabiel en vlakbij een nat gebied wat samen heel veel mogelijkheden bood voor de mens: droog gelegen gronden om op te wonen en om aan landbouw te doen en vlakbij natte gebieden die voor het houden van vee, voor de jacht en de visvangst (de Dender) heel aantrekkelijk waren.

Figuur 16. Uittreksel uit de CAI met de gekende sites in de nabijheid van het terrein (<https://geo.onroerendergoed.be>).

2.6.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

-Datering en interpretatie van geomorfologische eenheden van het projectgebied:

De sedimenten aan de oppervlakte dateren uit het laat-glaciaal, wat met zich meebrengt dat archeologische informatie vanaf het laat-glaciaal, zeg maar vanaf ongeveer 10.000 jaar geleden, kan aanwezig zijn in het onderzoeksgebied.

-Datering en interpretatie van de antropogene aanwezigheid in het plangebied:

Het onderzochte gebied is de laatste eeuwen wellicht uitsluitend als akkerland in gebruik geweest en is in die periode in elk geval niet bebouwd of bewoond. Gezien de gunstige landschappelijke situering (droge gronden nabij een wellicht visrijke rivier) is deze zone gedurende gans deze periode aantrekkelijk geweest voor bewoning. Het vlakbij gelegen sacraal areaal van het middeleeuwse dorp en de vondsten uit de Romeinse periode enkele honderden meters verder in dezelfde landschappelijke context, ondersteunen deze interpretatie. Dit brengt met zich mee dat op dit perceel eigenlijk archeologische informatie uit al de perioden van de laatste 10.000 jaar kan aanwezig zijn.

2.6.5. Gemotiveerde interpretatie van vondsten, vondstcategorieën, sporen, spoorcombinaties, spoorcategorieën, archeologische structuren en activiteitenzones

Niet van toepassing

2.6.6. Verklaring voor het ontbreken van archeologische vondsten, sporen of een archeologische site

Niet van toepassing

2.6.7. Confrontatie van de bevindingen met de resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek

Niet van toepassing

2.6.8. Tekstuele synthese

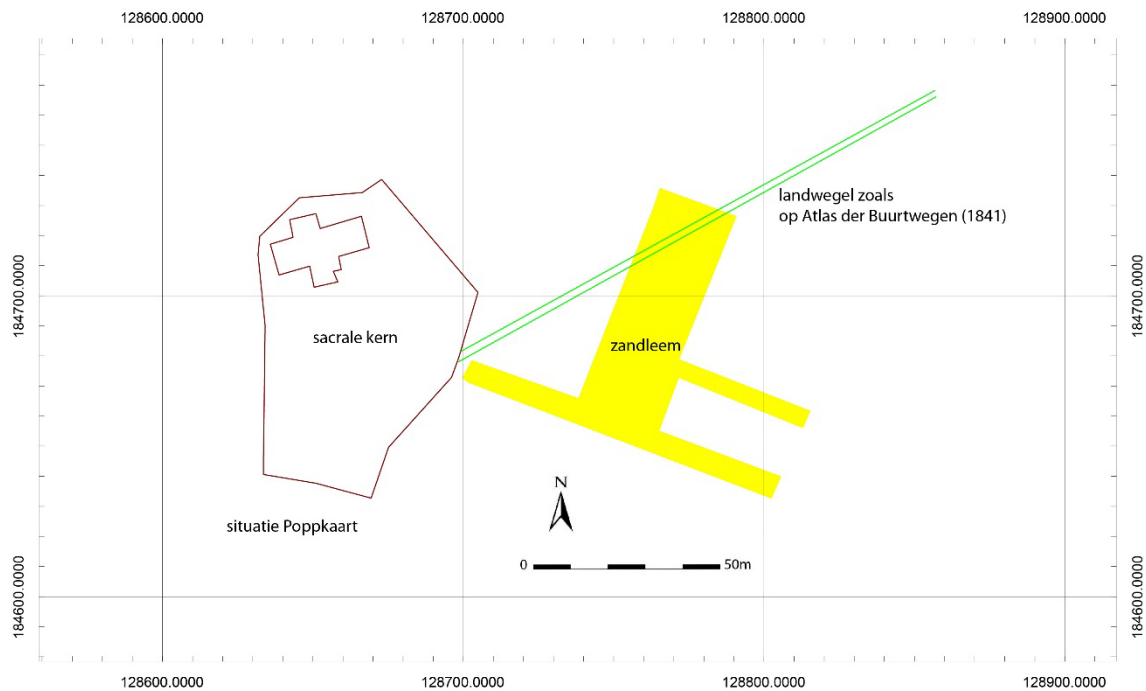
Stad Aalst wenst achter de huidige parochiekerk van Herdersem een parking aan te leggen, deels verhard, deels in steenslag. De hieraan grenzende Henri Moensstraat zal in het kader van deze werken worden heraangelegd en rondom de kerk wordt het bestaande voetpad heraangelegd.

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige**

vergunningaanvraag voor de aanleg van de verbindingsweg. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer³.

De ligging van het onderzoeksgebied op droge laatglaciale dekzanden vlakbij de steilrand met de alluviale vallei van de Dender en gekoppeld aan de onmiddellijke nabijheid van het sacrale deel van de middeleeuwse dorpskern en de afwezigheid van 'recente' verstoringen doen vermoeden dat dit gebied interessant archeologisch potentieel kan hebben o.a. of vooral op het vlak van de middeleeuwse ontwikkeling van het dorp Herdersem.

Figuur 17. Synthesekaart van het terrein (geel : onderzoeksgebied).

³ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 1.0 van 11 december 2015.

2.7. Evaluatie van de onderzoeksvragen en potentieel op kennisvermeerdering, en de aard en waardering daarvan

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek konden de vooropgestelde onderzoeksvragen ten dele beantwoord worden. Hieronder worden deze besproken en wordt cf. *CGP 12.5.1.3*, 7° een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering van het projectgebied, wat moet leiden tot de uiteindelijke evaluatie of bijkomend onderzoek noodzakelijk is.

-Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

De bureaustudie toonde aan dat het onderzochte gebied de laatste eeuwen wellicht uitsluitend als akkerland in gebruik is geweest en in die periode in elk geval niet bebouwd of bewoond is (site met lage bewoningsdensiteit in het verleden). Vanuit dit oogpunt valt te verwachten dat het terrein in recentere periodes niet noemenswaardig verstoord is en er dus nog archeologische sporen in situ aanwezig kunnen zijn.

De sedimenten aan de oppervlakte dateren uit het laat-glaciaal, wat met zich meebrengt dat archeologische informatie vanaf het laat-glaciaal, zeg maar vanaf ongeveer 10.000 jaar geleden, kan aanwezig zijn in het onderzoeksgebied. Gezien de gunstige landschappelijke situering (droge gronden nabij een wellicht visrijke rivier) is deze zone gedurende gans deze periode aantrekkelijk geweest voor bewoning. Het vlakbij gelegen sacraal areaal van het middeleeuwse dorp en de vondsten uit de Romeinse periode enkele honderden meters verder in dezelfde landschappelijke context, ondersteunen deze interpretatie. Dit brengt met zich mee dat op dit perceel eigenlijk archeologische informatie uit al de perioden van de laatste 10.000 jaar kan aanwezig zijn. Uit de bureaustudie bleek voorts dat eerder reeds een veldprospectie op dit terrein plaats vond, waarbij een aantal losse vondsten uit diverse periodes aan het licht kwamen, die evenwel weinig bijkomende duiding gaven.

-Wat is de landschapshistoriek van het terrein?

De sedimenten aan de oppervlakte dateren uit het laat-glaciaal. Er zijn geen aanwijzingen voor recentere aanvullingen of vergravingen.

-Welke gebruiksevolutie kende het terrein?

Het projectgebied is gelegen buiten de zogenaamde sacrale kern van Herdersem en kan in de vroege- en volle middeleeuwen als bewoningszone of landbouwzone gediend hebben aan de rand van deze sacrale kern. De laatste eeuwen is het projectgebied wellicht uitsluitend als akkerland in gebruik geweest en in die periode in elk geval niet bebouwd of bewoond (site met lage bewoningsdensiteit in het verleden).

-Wat is de impact van de geplande werken?

Achter de huidige parochiekerk van Herdersem zal een parking worden aangelegd, deels verhard, deels in steenslag (1). De Henri Moensstraat zal hierbij eveneens worden heraangelegd (2) en rondom de kerk wordt het voetpad heraangelegd (3) (figuur 3).

De **geplande parking** is in te delen in twee zones: een eerste deel met fundering en aansluitend bij de Henri Moensstraat heeft een opbouw van 50/55 cm. Dit eerste deel reikt tot 30 m diep op het perceel en heeft een oppervlakte van 765 vierkante meter (30 m bij 25.5 m). Het tweede deel in grindophoging (vanaf 30 m van de Henri Moensstraat tot 75 m verwijderd van deze straat) heeft een opbouw van circa 30 cm.

De inschatting is dat in het eerste deel van de geplande parking tot 30-35 cm van de bovengrond zal worden weggegraven, dus tot ruim 10-15 cm onder de teelaarde. In het tweede deel blijft de impact beperkt tot de bovenste 10 cm van de teelaarde of gebeuren de werkzaamheden vooral in opbouw. Bijkomend worden centraal in het eerste deel twee nieuw aan te leggen ondergrondse **afvoerleidingen** (DWA en RWA) van respectievelijk 40 en 25 cm diameter voorzien op dieptes van 1.45 en 1.85 m ten aanzien van het huidige maaiveld. Beide leidingen liggen op amper 3 m van elkaar en veronderstellen gezien de diepte ervan het uitgraven van een werksleuf van vermoedelijk een 3-tal m breed over een lengte van 30 m van het eerste deel van de parking voor beide leidingen samen. Bijkomend wordt aan de noordwestzijde van het perceel eveneens in het eerste deel van de parking een 3 m brede open **afwateringsgracht** aangelegd die met zijn geplande bodem tot 1 m onder het huidige maaiveld zal reiken (fig. 4).

De geplande ingrepen ten behoeve van de afwatering verstoren dus minimaal 180 vierkante meter van het bodemarchief tot op een diepte variërend van 1 tot 1.85 m. Ongeveer ¼ van de oppervlakte van de parking met funderingsopbouw aan de straatkant wordt dus bijkomend aan de oppervlakkige impact (die voor gans deze zone geldt) ook tot op de vermelde diepte verstoord. Omgevingsaanleg wordt niet voorzien. De werfinfrastructuur zal op de bestaande wegenis geplaatst worden.

Gekoppeld aan de aanleg van een parking, plant de initiatiefnemer de **heraanleg van de Henri Moensstraat**, inclusief een nieuwe riolering. De nieuw aan te leggen riolering wordt gerealiseerd binnen het tracé van de bestaande riolering. De werken voor de heraanleg van de Henri Moensstraat blijven bijgevolg beperkt tot het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur.

Rond de kerk wordt het **bestaande voetpad heraangelegd** en komen er lijnbomen langs het voetpad. Voor de bomen zijn geen boomputten voorzien, ze worden geplant in teeltaarde van 30 cm diep. Voor het voetpad wordt een fundering van ca. 22,5 cm diep voorzien, ten behoeve van een zandcementfundering. Gezien er reeds een voetpad aanwezig is, betreft dit evenwel geen bijkomende verstoring, maar ook hier werken binnen bestaand gabarit.

Samengevat kan gesteld worden dat enkel de werkzaamheden ter hoogte van het eerste deel van de nieuw aan te leggen parking een substantiële impact op het ondergrondse bodemarchief kunnen inhouden. Op andere plaatsen zal het archeologisch niveau niet door de werkzaamheden geraakt worden, of vinden de werkzaamheden plaats binnen het gabarit van reeds aanwezige wegenisinfrastructuur.

-Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau? (cf. CGP 12.5.1.3, 7°)

Op basis van de uitgevoerde bureaustudie kan deze vraag slechts ten dele beantwoord worden. Ons baserend op landschappelijke gegevens, cartografisch materiaal en historische bronnen kunnen we in deze fase enkel een hypothetisch verwachtingspatroon formuleren voor het projectgebied en is het niet mogelijk de daadwerkelijke archeologische waarde en kennispotentieel voldoende in te schatten, met het oog op het formuleren van concrete maatregelen ten aanzien van de geplande werken. We beperken ons hieronder derhalve tot de hypothetische verwachting, die evenwel zal toelaten de verdere te nemen stappen in kader van het vooronderzoek te duiden.

Hypothetisch verwachtingspatroon:

De sedimenten aan de oppervlakte dateren uit het laat-glaciaal, wat met zich meebrengt dat archeologische informatie vanaf het laat-glaciaal, zeg maar vanaf ongeveer 10.000 jaar geleden, kan aanwezig zijn in het onderzoeksgebied. Gezien de gunstige landschappelijke situering (droge gronden nabij een wellicht visrijke rivier) is deze zone gedurende gans deze periode aantrekkelijk geweest voor bewoning. Het vlakbij gelegen sacraal areaal van het middeleeuwse dorp en de vondsten uit de Romeinse periode enkele honderden meters verder in dezelfde landschappelijke context, ondersteunen deze interpretatie. Dit brengt met zich mee dat **op dit perceel eigenlijk archeologische informatie uit al de perioden van de laatste 10.000 jaar kan aanwezig zijn.**

Het **wetenschappelijk kennispotentieel** van een *eventuele* site op dit perceel is echter vooral te beschouwen in **de relatie met de historische dorpskern van Herdersem**. Deze kern gaat in oorsprong wellicht terug tot de Karolingische of zelfs de Merovingische periode.

Op het kadaster van Popp kan men een min of meer circulaire zone aanduiden die wellicht behoorde tot het sacrale deel van de nederzetting in deze vroege periode. Het onderzoeksgebied situeert zich buiten deze sacrale zone en suggereert dat dit terrein in de vroege middeleeuwen mogelijks behoorde tot een zone die aansloot op de sacrale kern van het dorp.

Gelet op het feit dat dit terrein sinds het midden van de 18de eeuw onder landbouw zit en er geen recente bewoning gesitueerd is, en het feit dat Herdersem in feite een dorpskern is die in het midden van de 19de eeuw is verplaatst waardoor deze kern ook niet volledig overbouwd is geraakt na 1850 zoals in de meeste dorpen het geval is, **situeert zich hier een mogelijkheid om onderzoek te voeren naar de ontwikkeling van de middeleeuwse dorpskernen**, een specifiek middeleeuws nederzettingstype **waarover vanuit archeologische hoek weinig informatie en kennis voorhanden is** (cf. Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Archeologie, zowel bij de Vroege en Volle Middeleeuwen als bij de Late Middeleeuwen en Moderne Tijden).

Specifiek voor Zuid-Oost-Vlaanderen, een regio die minstens sinds de vroege middeleeuwen een aantoonbaar hoog bewoningspatroon en aparte dynamiek kent, zeker ook in vergelijking met andere regio's in Vlaanderen, is er slechts in zeer beperkte mate archeologische kennis voorhanden omtrent vroeg-middeleeuwse bewoningspatronen (we vermelden in deze de opgravingen in het nabijgelegen Moorsel (Klinkenborg et al., 2010) en te Wortegem (voorlopige onderzoeksresultaten)).

Vanuit deze redenering heeft het projectgebied een wezenlijk onderzoekspotentieel op lokaal, regionaal en zelfs Vlaams niveau.

-Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel? (cf. CGP 12.5.1.3, 7°)

In lijn van bovenstaande bespreking geldt ook hier dat deze vraag op basis van de uitgevoerde bureaustudie slechts ten dele kan beantwoord worden en dus enkel hypothetisch kan beantwoord worden.

Op een algemeen niveau kan dit projectgebied archeologische informatie bevatten die sowieso een bijdrage zal leveren aan onze archeologische kennis over de onmiddellijke regio, gezien in het verleden in de directe omgeving nog geen archeologisch onderzoek is verricht.

Meer specifiek zou het projectgebied wezenlijke informatie kunnen aanreiken over de ontwikkeling van dorpskernen in de vroege middeleeuwen, een thema waar vanuit archeologische invalshoek weinig informatie voorhanden is en waarvoor onze kennis vooral op een interpretatie van toponymische en historische bronnen gebaseerd is. Gelet op het relatief weinige onderzoek dat in dorpskernen tot op heden gedaan is, wordt alle nieuwe info met betrekking tot dit thema waardevol geacht.

-Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

Bovenstaande onderzoeksvragen en de inschatting van het kennispotentieel kunnen op basis van een bureaustudie slechts ten dele beantwoord en gerealiseerd worden.

Verder vooronderzoek is noodzakelijk aangezien het tot nu toe niet mogelijk is om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen omdat concrete informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt. Op basis van de bureaustudie blijven de geformuleerde veronderstellingen immers hypothetisch en bovendien onvolledig.

Geofysisch onderzoek is in deze context niet relevant omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren, informatie die in elk geval nodig is om het onderzoekspotentieel te verfijnen en een programma van maatregelen te kunnen opstellen. Hetzelfde kan gezegd worden van een booronderzoek: dit type onderzoek zal niet voldoende ruimtelijk inzicht brengen in de aard van eventuele sporen, waardoor het kennispotentieel onvoldoende zal kunnen geëvalueerd of hard gemaakt worden. Dit is enkel mogelijk aan de hand van een proefsleuvenonderzoek.

Om deze redenen wordt in het kader van de stedenbouwkundige vergunning verder archeologisch (voor)onderzoek op het terrein aan de hand van proefsleuven geadviseerd.

-Opgave van de onderzoeksvragen die moeten beantwoord worden om het aanwezige potentieel te exploiteren (cf. CGP 12.5.1.3, 7°)

Gelet op de beargumenteerde onvolledigheid van het vooronderzoek in deze fase beperken de onderzoeksvragen zich tot die vragen die bij een proefsleuvenonderzoek zouden moeten beantwoord worden om het wetenschappelijk onderzoekspotentieel ten volle te kunnen inschatten in relatie tot de geplande werken:

- Nagaan of er archeologische sporen bewaard zijn in het projectgebied onder de bouwvoor.
- Hoe goed zijn de archeologische sporen onder de bouwvoor bewaard?
- Van welke aard zijn deze sporen?

- Naar welke activiteiten verwijzen de aangetroffen sporen?
- Zijn er archeologische sporen uit de verschillende deelperioden van de middeleeuwen (vroeg, volle en late) bewaard?
- Kunnen deze sporen informatie opleveren over de ontwikkeling van het middeleeuwse dorp Herdersem?

-Kaart met afbakening van zones waar al dan niet archeologisch erfgoed vastgesteld of verwacht wordt (cf. CGP 12.5.1.3, 7°)

Zie figuur 17

2.8. Beschrijving van de kaders waarbinnen het potentieel op kennisvermeerdering geëxploiteerd moet worden

Gelet op de beargumenteerde onvolledigheid van het vooronderzoek in deze fase niet van toepassing.

2.9. Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

Stad Aalst wenst achter de huidige parochiekerk van Herdersem een parking aan te leggen, deels verhard, deels in steenslag. De hieraan grenzende Henri Moensstraat zal in het kader van deze werken worden heraangelegd en rondom de kerk wordt het bestaande voetpad heraangelegd.

De zone bevindt zich buiten een beschermde archeologische site of archeologische zone, maar de oppervlakte van het projectgebied bedraagt meer dan 3000 m² en de ingreep in de bodem meer dan 1000 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **stedenbouwkundige** vergunningsaanvraag voor de aanleg van de verbindingsweg. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer⁴.

Ten behoeve van het bekomen van een bekrachtigde archeologienota is een bureaustudie uitgevoerd.

Uit de bureaustudie komt naar voor dat dit onderzoeksterrein interessante perspectieven bood voor de mens vanaf het laatglaciaal. De nabijheid van de sacrale kern van het middeleeuwse dorp Herdersem maakt het bovendien aannemelijk dat vondsten uit deze periode meer kans maken om aangetroffen te worden.

Verder onderzoek via proefsleuven is noodzakelijk aangezien het vooronderzoek tot nu toe (bureauonderzoek) onvoldoende informatie opleverde om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen omdat informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt.

⁴ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 1.0 van 11 december 2015.

2.10. Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek

Stad Aalst wenst achter de huidige parochiekerk van Herdersem een parking aan te leggen, deels verhard, deels in steenslag. De hieraan grenzende Henri Moensstraat zal in het kader van deze werken worden heraangelegd en rondom de kerk wordt het bestaande voetpad heraangelegd.

Het onderzoeksgebied is gelegen op een droge gemakkelijk te bewerken en vruchtbare zandlemige bodem dicht bij de natte vallei van de Dender. Het gebied ligt ook zeer dicht bij de oudste dorpskern van Herdersem die minstens 1000 jaar oud is. Beide elementen laten vermoeden dat dit perceel in de middeleeuwen wel bewoond zou kunnen geweest zijn en dat van die bewoning nog waardevolle informatie in de bodem kan teruggevonden worden die bij de geplande werken zou vergraven kunnen worden als hiermee geen rekening gehouden wordt.

Deze interpretatie is gebaseerd op een analyse van de tot nog toe beschikbare archeologische, historische en landschappelijke informatie geconfronteerd met inzichten op het vlak van de ontwikkeling van middeleeuwse dorpskernen.

Verder onderzoek via proefsleuven is noodzakelijk aangezien het vooronderzoek tot nu toe (bureauonderzoek) onvoldoende informatie opleverde om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen omdat informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt.

2.11. Bibliografie

Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30832, *Oude Parochiekerk O.L.V.-Hemelvaart* (geraadpleegd op 06/03/2016).

Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30629, *Alfons De Cockstraat I* (geraadpleegd op 06/03/2016).

Dierickx F. 1985: *Herdersem het dorp der meiviskoppen*, Herdersem.

Gijsseling M. 1978: Inleiding tot de toponymie, vooral van Oost-Vlaanderen, *Naamkunde* 10, 15-64.

Klinkenborg S., De Maeyer W. en Cherretté B., 2010, Moorsel Centrum. Archeologisch onderzoek. *SOLVA Archeologierapporten, Archeologierapport 12 (onuitgegeven rapport)*, 791 pp. (incl. bijlagen).

Louis A. 1961: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Aalst 71 E*, Centrum voor Bodemkartering Gent, 86 p.

Pieters M., De Groote K., Eryvynck A. & Callebaut D. met bijdragen van Cooremans B. & Van Strydonck M. 1999: Tussen kerk en kapel: een archeologische kijk op de evolutie van de dorpskern van Moorsel (10de-20ste eeuw) (stad Aalst, prov. Oost-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen*, V-1995/1996, 131-157.

Pieters M. & De Swaef W. 1997: Zones met een hoog archeologisch potentieel in de Faluintjes: een eerste overzicht, in: *Heemkundige Kring "De Faluintjes"* (red.): Verzorg ons (erf)goed. Inventaris van waardevolle gebouwen, landschappen en archeologische sites in de Faluintjes, 9-15.

Pieters M. 2016: *Voorbeeld Archeologienota. Aanleg van een parking in de Henri Moensstraat, gelegen achter de kerk te Herdersem (Aalst)*. Agentschap Onroerend Erfgoed

Vermoesen J. 1977: *Groot-Aalst. Een geschiedkundige verhandeling met inventarisatie van zijn straten en gebouwen, deel 5, Herdersem*, Aalst.

Warichez J. 1909: *l'Abbaye de Lobbes depuis les origines jusqu'en 1200*, Louvain.

Websites :

<https://cai.onroerenderfgoed.be/> <https://geo.onroerenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

[https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/Vroege en Volle Middeleeuwen](https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/Vroege%20en%20Volle%20Middeleeuwen)

[https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/Late Middeleeuwen en Moderne Tijden](https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/Late%20Middeleeuwen%20en%20Moderne%20Tijden)

3. Bijlagen

3.1. Plannenlijst

figuur	onderwerp (projectcode 2016J213)	aanmaakschaal	aanmaakwijze	datum
1	Kadastraal plan	1 op 1	digitaal	13-10-2016
2	Topografische kaart	1 op 1	digitaal	13-10-2016
3	Plan ontworpen toestand	1 op 1	digitaal	04-04-2016
4	Dwarsdoorsnedes geplande toestand	1 op 1	digitaal	13-10-2016
5	Dwarsdoorsnedes geplande toestand	1 op 1	digitaal	13-10-2016
6	Digitaal hoogtemodel (doorsnede)	1 op 1	digitaal	04-04-2016
7	Hoogtemodel (DHM)	1 op 1	digitaal	04-04-2016
8	Bodemkaart	1 op 1	digitaal	04-04-2016
9	Quartaargeologische profieltypekaart	1 op 1	digitaal	13-10-2016
10	Tertiairgeologische profieltypekaart	1 op 1	digitaal	13-10-2016
11	Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse Gemeenten	1 op 1	digitaal	13-10-2016
12	Landbouwgebruik van percelen (2014)	1 op 1	digitaal	13-10-2016
13	Poppkaart	1 op 1	digitaal	04-04-2016
14	Ferrariskaart	1 op 1	digitaal	04-04-2016
15	Atlas der Buurtwegen	1 op 1	digitaal	04-04-2016
16	Kaart CAI	1 op 1	digitaal	04-04-2016
17	Synthesekaart	1 op 1	digitaal	13-10-2016

3.2. Fotolijst

Foto	onderwerp (projectcode 2016J213)	type foto	vervaardiging	datum
1	Luchtopname (2012)	luchtfoto	digitaal	04-04-2016
2	Huidige toestand	huidige toestand	digitaal	04-04-2016
3	Luchtopname (2012)	luchtfoto	digitaal	04-04-2016
4	Sacristie van de voormalige parochiekerk van Herdersem	huidige toestand	digitaal	04-04-2016
5	Luchtopname (1971)	luchtfoto	digitaal	04-04-2016
6	Huidige toestand	huidige toestand	digitaal	04-04-2016

3.3. Lijst van de bijlagen

projectcode	2016H213
plannummer	1
type plan	bouwplan
onderwerp plan	Plan ontworpen toestand
aanmaakschaal	1/250

aanmaakwijze	digitaal
datum	16-09-2015
plannummer	2
type plan	bouwplan
onderwerp plan	doorsnedes
aanmaakschaal	1/50
aanmaakwijze	digitaal
datum	16-09-2015